

BİR SEĞİRNÂME ÖRNEĞİ: AVANZÂDE MEHMED SÜLEYMAN'IN A'ZÂ SEĞİRMESİ

A SEGIRNAME SAMPLE: A'ZÂ SEGİRME OF AVANZÂDE MEHMED SÜLEYMAN

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE*

Songül KARACA**

Öz

Seğirnâmeler, diğer adıyla ihtilâcnâmeler; insanın uzuvlarında meydana gelen birtakım oynama, sinir veya adale hareketinden yola çıkarak geleceğe dair çoğunluğu olumlu olmakla birlikte hastalık, sağlık, zenginlik, rütbe, haber gibi çeşitli yorumlarda bulunulan türe verilen addır. Bilinmeyene, geleceğe olan merakla, vücuttaki oynamalara bir anlam yüklemenin bir sonucu olarak gelişen bu edebi türle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış, aynı zamanda araştırmacılar tarafından kütüphanelerde çalışılmayı bekleyen bazı eserler tespit edilmiştir. Böyle olmakla birlikte çalışılmış eserlerin sayısı, seğirnâmelerin tarihî seyirini gözlemleme açısından yeterli değildir. Aynı zamanda çalışılacak her eser, bu türün biçim ve içeriği; ait olduğu dönemin sosyokültürel yapısı, inanç unsurları, insanoğlunun hayata dair beklentileri gibi pek çok konuda bilgi verecektir. Seğirnâmelerin kültür içerisindeki yeri düşünüldüğünde yapılacak her çalışma, insan tabiatını, beklentilerini veya korku, kaygı gibi duygu durumlarını anlama, türün çerçevesinin daha net çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Üretken yazarlardan olup çok sayıda telif ve tercüme eseri bulunan Avanzâde Mehmed Süleyman'ın *A'zâ Seğirmesi* adlı tercüme eseri de seğirnâme türünde ortaya konulan eserlerdendir. Eser, vücudun muhtelif uzuvlarındaki seğirmelerin hangi anlamlara geldiği ve bedenin çeşitli yerlerinde konumlanmış benlerden hareketle de insan tabiatına dair yapılan yorumların yanı sıra gülme halleriyle ilgili değerlendirmeleriyle hususi bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada seğirnâmeler hakkında genel bir bilgi verilerek Avanzâde Mehmed Süleyman'ın *A'zâ Seğirmesi* adlı eseri tanıtılmış, eser üzerine bir inceleme yapılmıştır. Ayrıca eser, Latin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seğirnâme, İhtilâcnâme, seğirme halleri, Avanzâde Mehmed Süleyman, A'zâ Seğirmesi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Rize / Türkiye, damlanur.kucukyildiz@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2205-1218

** Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Rize / Türkiye, songul.karaca@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9117-0675

Abstract

Seğirnâme (twitch-book), also known as *ihtilâcnâme* (convulsions-book), is the name given to a genre in which some tremors and nerve or muscle movements that occur in the human limbs are attributed certain meanings, mostly positive, indicating conditions such as illness, health, wealth, high rank, and news. Although various studies have been conducted on this literary genre, which has developed as a result of attributing a meaning to involuntary movements of the body, thanks to the interest in the unknown or the future, there are still some works in libraries awaiting to be studied. The number of studied works is not sufficient to observe the historical course of *seğirnâmes*. Therefore, new studies on these works will provide further details regarding the form and content of this genre, the socio-cultural structure of the period it belongs to, the elements of belief, and social expectations about life. Considering the place of *seğirnâmes* in culture, every study is important in terms of understanding human nature, expectations, or emotional states such as fear and anxiety, and drawing the framework of the genre more clearly. The translated work of Avanzâde Mehmed Süleyman, who is one of the most productive writers of his time with many original and translated works, is the subject of this article. The work has a special structure combining the interpretations of twitches in various parts of the body and the interpretations about one's nature based on moles located in various parts of the body, as well as evaluations about laughing states. In this study, after a general overview of *seğirnâme* genre, Avanzâde Mehmed Süleyman's work called *A'zâ Segirme* is introduced, and interpreted and a transliteration of the text is presented.

Keywords: Seğirnâme, ihtilâcnâme, seğir states, Avanzâde Mehmed Süleyman, A'zâ Segirme

Giriş

Türk kültüründe “seğir-” fiili ile Farsça “nâme” kelimesinin bir araya getirilmesiyle oluşan “seğirnâme”; fizikî bir sinir veya adale hareketi sebebiyle insanın herhangi bir uzvunda meydana gelen seğirmenin; bireyin geleceğine dair birtakım tahminlerde ya da kişinin içinde bulunduğu psikolojik ve sosyal durumlara dair bazı çıkarımlarda bulunduğu edebi türün adıdır.¹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*'da; seğirmeyi, insanın başından ayaklarına varıncaya kadar her türlü organında görülebilecek seğirmelerin, şimdi ve ileride ortaya çıkacak hangi durumlara işaret ettiği şeklinde tanımlar ve firaset ilminin bir dalı olarak değerlendirip sonuçları itibarıyla güvenilir olmadığını söyler.² Seğirme, Türk kültüründe olduğu gibi başka pek çok kültürde de benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Farklı milletlerde *palmarologie*, *ihtilâcnâme*, *kütüb-i ihtilâc* ve *ilm-i ihtilâc* gibi isimlere sahip olması bu durumun göstergelerinden biridir. Seğirmelerin eski çağlardan itibaren gelecekteki olayların bir işareti olarak görülmesi ve bunlara hususi bir değer atfedilmesi, onların önce bir ilim dalı niteliği kazanmasını sağlamış; daha sonra da bir edebi tür olmasına zemin hazırlamıştır.³ Edebiyatın topluma ayna tutması hasebiyle insanlar

1 Yusuf Ziya Sümbüllü, “Yeni Bir İhtilâcnâme Nüshası Üzerine Değerlendirme” *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, (2016), s. 175; Mehmet Yastı, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, *Türkiyat Mecmuası*, 25/1, (2015), s. 277; Muammer Kemal Özergin, “Eski Bir Seyirme-Nâme” *Türk Folklor Araştırmaları*, 211, (1967), s. 4331.

2 Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, C. 1, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, s. 77.

3 Yusuf Ziya Sümbüllü, “Yeni Bir İhtilâcnâme Nüshası Üzerine Değerlendirme”, s. 175; Mehmet Yastı, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, s. 277; Muammer Kemal Özergin, “Eski Bir Seyirme-Nâme”, s. 4331; Yusuf Ziya Sümbüllü – Mehmet Akif Gözütok, “Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlana Sevâdî'nin Manzum İhtilâcnâmesi” *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, III/6, (2014), s. 110; Sezer Özyaşamış Şakar, “Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, (2010), s. 215.

için bir şekilde inanç veya kültür hâline gelmiş bir algıya edebi eserlerde yer verilmesi son derece olağandır. Bu hususun müstakil bir tür hâline gelmesi ise söz konusu inanç veya algının o kültür için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Daha çok sözlü kültürün taşıyıcısı olan seğirâmeler, halkın nabzını tutan metinler oldukları için ait oldukları kültürün genetik kodlarını yansıtan bir mahiyet de kazanmış olmaktadır. Türk kültürü üzerinden bakıldığında örneğin Türk edebiyatının klasik dönemini ele alan tür konulu çalışmalarda seğirâmelere pek rastlanmamaktadır. Nitekim hangi uzvun seğirmesinin hangi anlama geldiği gibi hususlar, daha çok halk kültürü ve inancı bağlamında düşünülebileceği için olsa gerek bu türle ilgili eserler, daha çok halk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu eserlerin sade ve anlaşılır bir dille yazılmış olmaları da bu kanaatimizi destekler niteliktedir. Türk kültürünün klasik döneminde, halk kültüründeki seğirâmelere mukabil sayılabilecek olan tür, “kıyafetnâme”lerdir denebilir. Nitekim “İnsanın beden yapısı ve organlarının dış görüntüleri, şekli, rengi ve özellikleri ile ahlakı ve karakteri arasında ilgi kurma ilmi olan “kıyafe”nin edebi metinlerdeki karşılığı olan kıyafetnâmeler,⁴ seğirâmelere göre daha sabit ve tavsif edici bir mahiyette olsalar da kişiye dair bazı tahminlerde bulunma özellikleri itibarıyla benzerlik arz etmektedirler. Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın *Marifetnâme*’sinde yer alan kıyafetnâme başlığı altında seğirmelere de yer verilmesi, bu yaklaşımı örneklemiştir.

Bu bağlamda seğirâmeler, Türk kültürü için önemli bir yere sahip olmuş ve bu türde çok sayıda eser ortaya konulmuştur. 80’den fazla yazma ve basma nüshalarına rastlanılan seğirâme türündeki eserlerin neredeyse tamamı mensur olarak yazılmıştır. Tespit edilen iki manzum seğirâme vardır. Bunlardan biri Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları kısmında *Manzume-i İhtilâc* adlı seğirâme⁵ diğeri ise “İhtilâc-nâme-i Mevlânâ Sevâdî” adlı 265 beyitlik bir seğirâmedir.⁶ Genellikle mensur olarak kaleme alınan seğirâmeler, iki gruba ayrılmaktadır: Seğirâmelerin bir grubunda sadece tabire yer verilirken diğeri grubunda daha önceden her bir uzuv için bazı tabirleri olduğu bilinen Zülkarneyn, Süheyl-i Rûmî, Danyal, Ca’fer-i Sâdık gibi kişilerin tabirlerinin karşılaştırılarak verildiği görülür.⁷ Tespit edilen seğirâmelerin müellifi bilinenleri olmakla birlikte pek çoğunun müellifi bilinmemektedir.⁸

Seğirâmelerin ilk örneklerini Uygur döneminden beri görmek mümkündür. Bu dönemden itibaren fal türünde eserler verildiği bilinmektedir. 9. yüzyılda kaleme alınmış *İrk Bitig* adlı fal

4 Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 1.bs., Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2007, s. 128.

5 İlyas Kayaokay, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine” *Atlas Journal*, VI/26, (2020), s. 221, 222.

6 Yusuf Ziya Sümbüllü – Mehmet Akif Gözitok, “Gaybi Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlana Sevâdî’nin Manzum İhtilâcnâmesi”, s. 114-126.

7 Ayşe Gül Sertkaya, “Bilinmeyen Bir Seğir-Nâme Yazması” 38. *ICANAS, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, (2011), s. 1533-1536.

8 İlyas Kayaokay, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine”, s. 222; Ersen Ersoy, “İhtilâc-nâmeler”, *Beden Kitabı* içinde, ed. Emine Gürsoy Naskali ve Aylin Koç, Kitabevi, İstanbul 2009, s. 63.

kitabı da bu alanda Göktürk harfleriyle yazılmış Türkçe eserler içinde yer alır.⁹ Uygur harfleriyle yazılmış 10 seğirmeyi içeren 13 satırlık metin, bilinen en eski seğirnâmedir.¹⁰

Yazıya geçirildiği düşünülen yüzyıllardan (15.-16. yy.) çok daha önce sözlü kültür ortamında anlatıldığı bilinen *Dede Korkut* destansı hikâyelerindeki seğirme ile ilgili bilgiler de seğirmeye dair inanışların Türk halk kültüründeki bilinen ilk örneklerindedir.¹¹ *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* destansı hikâyesinde oğlunun avdan dönmediğini gören Dirse Han'ın hatunu, Dirse Han'a oğlunun avdan dönmemesinden dolayı duyduğu kaygıyı dile getirdiği soylamasında:

“Göksi güzel kaba tağa ava çıkdun
İki vardun bir gelürsin yavrım kanı
Karanu dün de bulduğum oğul kanı

Çıksun benüm görür gözüm a Dirse Han yaman segrir”¹² ifadesiyle gözünün seğirmesini oğlunun başına kötü bir şey gelmiş olabileceği şeklinde yorumlar. Örnekte görülmektedir ki Boğaç Han'ın annesi bu seğirmeyi ileriye dönük bir işaret olarak görür.¹³

Seğirnâme örneklerine klasik Türk edebiyatı şairlerinden Dede Ömer Rüşenî'nin (ö. 1487) eserinde de rastlamaktayız.¹⁴ Dede Ömer Rüşenî'nin divanında yer alan aşağıdaki beyitler, bu türe örnek teşkil etmektedir:

“Kulagum çınlar meger kim şâhum añar bendesin
Durmadañ segrir gözüm beñzer ohur efkendesin
Yüregüm oynar görññ bir kimse mi gönderdi yâr
Ohşayup sordurmaga bencileyin şermendesin”¹⁵

Bu gibi örnekler, türün mahiyeti ve müstakil bir tür olarak gelişimine yardımcı olan metinlerdir. Seğirnâme olarak nitelendirilebilecek en önemli eserlerden biri de Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin *Mârifetnâme*'sinin bir bölümüdür. Eserde *Kıyafetnâme* başlığının bir bölümünde seğirmeler ve bunların yorumlarından bahsedilmektedir. *Mârifetnâme*'de aynı

9 Mehmet Yastı, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, s. 277.

10 Ayşe Gül Sertkaya, “Bilinmeyen Bir Seğir-Nâme Yazması”, s. 1533.

11 Özkan Daşdemir, “İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğir-Nâme Üzerine” *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11, (2016), s. 20.

12 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, 9. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 86.

13 Yusuf Ziya Sümbüllü, “Seğir-Nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 32, (2007), s. 55.

14 Yusuf Ziya Sümbüllü, *Seğirnâme*, 1. bs., Fenomen Yayınları, Erzurum 2010, s. 34; Özlem Güngör, “Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-nâme”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, VIII/17, (2022), s.125.

15 Orhan Kemal Tavukçu, *Dede Ömer Rüşenî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*. e-kitap.https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10601,dede-omer_rusenipdf.pdf?0&_tag1=996F7C32D7C6FAEAEA37BAD6DEF222CAA2A64231&crefer=B9B1E710.449.689127931CC7C50517A1F088049A93C64C349C5BDB657933A2EE0 [Erişim Tarihi: 06.01.2023], s. 52, 53, 166, 167.

zamanda damarın yerinden oynamasının kişiye gelecekte yaşayacağı şeye dair bir mesaj verdiği; bir damar yerinden oynuyorsa o damarı yerinden oynatanın mutlaka Allah olduğu belirtilir.¹⁶

Türk kültürü için değer arz eden seğirnâme türüyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır.¹⁷ Bu çalışmalar haricinde kütüphanelerde araştırmacılar tarafından henüz çevirisi yapılmamış, okunmayı bekleyen nüshalar da vardır. Yapılan çalışmalardan hareketle tespit edilen metinlerin birçoğunun telif veya istinsah tarihinin olmadığı, tarihi bilinen Türkçe eserlerin ise 15.-20. yy. arasında telif ve istinsah edildiği görülmektedir. Altı asırlık bu zaman dilimi içerisinde yine yapılan çalışmalara bakarak seğirnâmelerin, 16 ve 17. yüzyıllarda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Mensur olmaları ve ilmi eserler olarak değerlendirilmeleri göz önünde bulundurulduğunda

16 Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, *Mârifetnâme*, haz. M. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, 1999, s. 403-407.

17 Muammer Kemal Özerin, “Eski Bir Seyirme-Nâme”, s. 4331 – 4332; Arif Özer, “Türkçe İki Segirnâme Kitabı Üzerine”, *Türk Kültürü*, C. VII, S. 77, (1969), s. 48-52; Halil Ersoylu, “Seğir-nâme” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1985), s. 27-48; Halil Ersoylu, “Seğir-nâme II” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1992), s.99-145; Mustafa Tatcı, “Türk Edebiyatındaki Seğir-nâme ve Çin-nâme Türlerinden Birer Örnek” *Türk Dili Araştırmaları*, 87, (1993), s. 237-242; Sadettin Özçelik, “Bir İhtilâc-nâme Üzerine” *Millî Folklor*, 31, (1996), s. 98-111; Recep Karaatlı, “Türkçe Bir Seğir-Nâme Üzerine” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 42, (1999), s. 89-126; Yusuf Ziya Sümbüllü, “Seğir-Nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme”, s. 53-69; Ayşe Kete, *Segür-nâme; İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2008; Tülay Çulha, “Karayca Bir İnceleme: Sekirme Yoraları” *Dil Araştırmaları Dergisi*, 4, (2009), s. 37-55; Ersen Ersoy, “İhtilâc-nâmeler”, (2009), s. 61-72.; Yusuf Ziya Sümbüllü, *Seğir-nâme*; Sezer Özyaşamış Şakar, “Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme” s. 213-228; Ayşe Gül Sertkaya, “Bilinmeyen Bir Seğir-Nâme Yazması” s. 1533-1560; Fatih Ramazan Süer, “Bir Seğir-Nâme Örneği” *Turkish Studies*, VI/4, (2011), s. 287-304; Yusuf Ziya Sümbüllü – Mehmet Akif Gözütok, “Gaybi Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlana Sevâdî’nin Manzum İhtilâc-nâmesi”, s. 105-131; Mehmet Yastı, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, s. 275-314; Özkan Daşdemir, “İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğir-Nâme Üzerine”, s. 19-46; Abdullah Mert, “Bir Seğir-nâme Nüshası” *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, IV/7, (2016), s. 220-232; Yılmaz Top, “Süleymaniye Kütüphanesi’nde Yer Alan Bir Seğir-nâme Örneği” *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları, (2016), s. 697-713; Yusuf Ziya Sümbüllü, “Yeni Bir İhtilâcnâme Nüshası Üzerine Değerlendirme”, s. 174-196; Hakan Yalap, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme/ Seğir-Nâme Nüshası” *Journal of History Culture and Art Research*, VI/3, (2017), s. 682–695; Süleyman Eroğlu, “Seğir-nâme A Copy In Riccardiana Library, Florence” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, (2017), s. 671-695; Müzahir Kılıç, “Seğir-nâmeler ve Latif’in Seğir-nâmesi” *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV/2, (2018), s. 97-104; Kadim Polat, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme Metni Üzerine Değerlendirmeler” *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, III/14, (2018), s. 127-144; Levent Kurgun, “Bir İhtilâc-nâme Hakkında” *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, VI/14, (2018), s. 60-75; İbrahim Yılmaz, “Türk Kültüründe Seğirname/Seğirnameler ve Yeni Bir Seğirname/Seğirname Örneği” *Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresi Tam Metin Kitabı*, (2018), s. 596-604; Serkan Çakmak, “Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe “İhtilâcnâme” Nüshası (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)” *Diyaletolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, (2018), s. 15-64; Bünyamin Tetik, “Mehmet İlmî’nin Segir-nâme ve Çin-nâmesi” *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hekemli Dergisi*, III/2, (2019), s. 72-85; İlyas Kayaokay, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine”, s. 219-239; Atıla Gökdemir, “Abdulganî Bin Abdulcelil Geredevî’nin Risâle-i Segürnâme’si” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I/44, (2020), s. 45-60; Murat Muratoğlu, “Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-Name Üzerine” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, XIII/20, (2020), s. 889-901; Hüseyin Kaba, “Yeni Bir Seğirnâme Nüshası Üzerine” *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. IX/24, (2021), s. 173-185; İlyas Yazar – Esra Beyhan, “Yazarı Bilinmeyen 1758 Tarihli Yeni Bir Seğirname Nüshası Hakkında” *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, (2022), s. 101-119; Özlem Güngör, “Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-nâme”, s. 123-148; Özkan Uz, “Yeni Bulunan Mensur Bir İhtilâc-nâme Örneği Üzerine” *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, VI/2, (2022), s. 645-681; Mehmet Emin Bars, “Yeni Bir Karşılaştırmalı Seğirname Nüshası Üzerine Değerlendirmeler” *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11/29, (2023), s. 95-110.

seğirnâmelerin 16 ve 17. yüzyılda sözlü kültürden yazılı kültüre doğru bir meyil gösterdiği düşünülebilir. Bu durum, seğirnâmelerin klasik kültür etkisine girdiği ya da halkın bu gibi konular söz konusu olduğunda daha kitabî ve yazılı metinlere itibar ettiği düşüncesini uyandırmaktadır. 18. yüzyıl müellifi olan Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Kıyafetnâme*'sinin bir seğirnâme olarak değerlendirilmesinin yanı sıra, çalışmamızın temel konusu olan Avanzâde Mehmed Süleyman'ın *A'zâ Seğirmesi* adlı eserindeki vücut beni hakkında yazılanların tam bir kıyafetnâme özelliği göstermesi; bu iki türün, özellikle 17. yüzyıldan sonra birbirlerine yaklaştıklarını örneklendirmektedir. Bu türde verilen eserler 20. yüzyılda büyük bir düşüş yaşamıştır. Bu durumun gerekçelerini tam olarak tespit edebilmek için seğirnâmelerin 18-19. yüzyıllardaki seyrinin bilinmesi ve bu dönemde yazılmış seğirnâme metinlerinin tamamının elimizde olması gerekmektedir. Ancak özellikle 20. yüzyılın başında harf devrimi yaşanmasının ve doğal olarak Arap harfli metinlerle halkın arasının açılmasının yanı sıra eğitim alanında yapılan devrimlerle okuryazar oranının artması gibi halkın eğitim seviyesini yükselten toplumsal gelişmeler, bu türün daha çok halk inancı mesabesinde kaldığı ve ilmi bir tarafı olmadığı algısını yaratmış olabilir. Nitekim bugün, seğirnâmelere verilen manaları "halk inancı" gibi ifadelerle sunuyor olmamız da bu türün 20. yüzyıldan sonra Türk kültürü ve edebiyatı için nasıl bir mahiyete büründüğünü gözler önüne sermektedir.

16 ve 17. yüzyıldaki etkisi bugün var olmasa da insanın bilinmeyene, mistik veya metafizik olana duyduğu ilgi sayesinde seğirnâmeler her dönem okur bulmuştur. Vücudun seğirmesine göre insanlardaki arzu, istek, kaygı ve korku gibi duygular hakkında yorumlar içeren seğirnâmeler,¹⁸ kişilere kendi hakkındaki bilinmezini açtığı için ilgi uyandırmaktadır. Özellikle seğiren uzuv üzerinden yapılan değerlendirmelerde geleceğe yönelik tahminlerde bulunulması,¹⁹ bir nevi fal görevi görmekte ve gelecekte kendisini neyin beklediğini merak eden bireyler için bir cazibe unsuru hâline gelmektedir. Yazılı metin hâlinde verilmese de seğirmelerin bazı anlamları ifade ettiği inancı, günümüz halk kültüründe hâlen mevcuttur. Örneğin gözün seğirmesi, seğiren tarafa göre hayra veya şerre yorumlanır. Benzer şekilde gözün seğirmesi yol çekmesi anlamında da yorumlanır ve buradan hareketle bir misafir geleceğine dair tahminde bulunulur. Kulağın seğirmesi durumunda birinin, kulağı seğiren kişiyi konuştuğu veya yakın zamanda bir haber alınacağı söylenir. Bunun hayırlı olması için de halk arasında: "Heyrullere heyrüllekim, şerrüllere ise yine heyrüllekim. Niyeti şifa, parpusu budu, saçmayaydı öldürdüm."²⁰ şeklinde bir ifade kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, halkın seğirmelere bugün de çeşitli anlamlar yüklediğini ve a'zâ seğirmesi sonucunun hayra yorulmasının önemini gösterir niteliktedir. Bu anlamıyla seğirmek, Anadolu'nun pek çok yerinde anlam kaybına uğramadan geçmişten bugüne varlığını koruyabilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.²¹

18 Bünyamin Tetik, "Mehmet İlmî'nin Segir-nâme ve Çın-nâmesi", s. 74.

19 Yusuf Ziya Sümbüllü, "Seğir-Nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme", s. 56.

20 H. K., 11.11.2022, (Kişisel Görüşme), Rize.

21 Yusuf Ziya Sümbüllü, *Seğirnâme*, s. 29.

Önemi yüzyıllara göre değişse de seçirmeler ve bunların yorumlarına her dönem itibar edilmiş, müellifler de bunları gerek tercüme ederek gerekse halk arasında yaygın olan seçirmeleri bir araya getirerek yayımlamışlardır. Bu yazarlardan biri de Avanzâde Mehmed Süleyman'dır. Makalemizin temel konusunu teşkil eden Avanzâde Mehmed Süleyman'ın *A'zâ Seçirmesi*, seçirnâme türünde eser vermenin azaldığı 20. yüzyılda yazılan bir eser olması itibarıyla önem arz etmektedir. Günümüze olan yakınlığının yanı sıra bir seçirnâme örneği olarak mahiyeti ve özellikleri; türün Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgi verecektir. Bu çalışmada Avanzâde Mehmed Süleyman'ın seçirnâme türündeki tercüme eserini Latin harflerine aktararak daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır. Seçirmeler üzerine birtakım yorumlar yapılmış ve eserler meydana getirilmişse de benlerin vücuttaki konumundan hareketle insan mizacına, kişiliğine yönelik eserlere çok rastlanmamaktadır. Bu da Avanzâde Mehmed Süleyman'ın eserinin, seçirnâme türündeki eserlere katkı sunmasının yanında vücuttaki benlerden hareketle insan tabiatına dair yorumlarda bulunulması yönüyle ayrı bir önemi haizdir. Bu bağlamda dikkat çeken eser, Latin harflerine aktarılırken uzun ünlülerin gösterimine dikkat edilmiş, bunun dışında eserin okunmasında standart Türkiye Türkçesi esas alınmıştır.

1. Avanzâde Mehmed Süleyman Kimdir?

1871 (H. 1287) yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk olarak Beşiktaş Askerî Rüştiyesinde, daha sonra Darülfünûn Tıp Fakültesi Eczacılık Bölümünde okumuştur. Mezuniyetinden sonra Haydarpaşa Askerî Tatbikat Mektebine Fransızca ve fizik derslerine muallim muavini olarak tayin edilmiştir.²² 1902 yılında yönetmeye başladığı Musavver Terakki dergisinde Rus-Japon savaşıyla ilgili yazısının Rusya'nın tepkisini çektiği ve 1903'te Kudüs'e sürgün edildiği²³ bilgisi galat olsa da²⁴ bir jurnal nedeniyle sürgün edildiği daha doğru bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵ Daha sonra Kahire'ye kaçan Avanzâde Mehmed Süleyman, II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte (1908) İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a döndükten sonra yüzbaşı rütbesiyle Sıhhiye-i Askeriye Tercüme ve İstatistik Kısımına memur olarak atanmıştır. 1912 yılında binbaşı olmuş ve Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi ecza müfettişi olarak çalışmaya başlamıştır.²⁶ 1922 yılında vefat eden Avanzâde'nin mezarı, Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.²⁷ Avanzâde Mehmed Süleyman'ın *Sabah*, *İkdam*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Tanin* gibi gazetelerde tefrikaları ve makaleleri yayımlanmıştır. Aynı yıllarda telif ve tercüme kitaplar da kaleme almaya başlamıştır. Yazarın rüya tabiri, büyüculük, falcılık, ilm-i kıyafet konularında da kitapları bulunmaktadır.²⁸

22 İrvin Cemil Schick, "Giriş", *Avanzade Mehmed Süleyman. Aile Aşçısı 100 Türlü Sebze, 100 Türlü Çorba, 100 Türlü Yumurta Pişirmek Usulleri* içinde. Ruhun Gıdası Kitaplar, 2015, s. 8-9.

23 Komisyon, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt II*. ed. M. Yalçın, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 699.

24 İrvin Cemil Schick, "Giriş", s. 11.

25 Seher Erdoğan Çeltik, *Avanzâde Mehmet Süleyman – Kültür ve Edebi Hayatımıza Dair* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017, s. 6.

26 Komisyon, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt II*, s. 699-700.

27 İrvin Cemil Schick, "Giriş", s. 18.

28 İrvin Cemil Schick, "Giriş", s. 9.

Aile hayatı, kadınlara dair meseleler, siyasi mevzulara dair malumatlar onun eserlerinin konuları arasındadır. Aynı zamanda cinsellik, sağlık ve eczacılık, batını konular, beslenme, eğitim, takvim, Almanya ve Almanlar, Japonya ve Japonlar gibi sağlıktan cinselliğe, beslenmeden eğitime, devlet ve milletlere dair pek çok mesele hakkında yazılar kaleme almıştır. Eserlerinin yarıdan fazlasını araştırma ve halkı bilgilendirmek gayesiyle kaleme alan yazarın 50'den fazla tercüme eseri karşımıza çıkmaktadır.²⁹ 130'dan fazla eseri olan Avanzâde Mehmed Süleyman'ı derlemeci, tarihçi, edebiyat tarihçisi, müellif, mütercim, eczacı, gazeteci yönleriyle hayatını mesleğine ve vatanına, gençlere ve ebeveynlere hizmete adanmış, çok yönlü bir şahsiyet olarak tanımlamak mümkündür.³⁰

2. A'zâ Seğirmesi Kitabının Tanıtımı

Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Nadir Eserler Koleksiyonunda 20660 SÖ yer bilgisi ve 0127345 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan *A'zâ Seğirmesi*, Avanzâde Mehmed Süleyman tarafından H 1331 (M 1913) yılında Galata'daki Lüsyen Matbaasında basılmıştır. Eser, 14 sayfalık matbu bir metindir. Eserin kapağında “Âile Kütübhânesi” adlı bir kitap dizisinin 15. kitabı olduğu bilgisinin hemen altında “İlmü'l-bedenin esrâr-ı hafâyâsından” ve “[Vü]cûddaki benlerin ve gülmek vâsıtasıyla insâna gelecek saâdet ve felâket, kable'l-vukû keşf ü istidlâl olunur.” yazmaktadır. Bu da eserin, gizli ilimler başlığı altına dâhil edildiğini göstermektedir. Avanzâde Mehmed Süleyman'ın adı, kapakta mütercim olarak verilmiştir. Fakat hangi müellifin eserinden tercüme edildiği bilgisi eserin herhangi bir yerinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte “Hattâ Fransızca nüshasının bir yerinde sutûr-ı âtiye mündericidir” ifadesinden yola çıkarak eserin Fransızcadan veya Fransızcaya da tercüme edilmiş başka bir eserden çevrildiği anlaşılmaktadır. Nitekim mütercimin Tıp Fakültesi okuduğu, eczacılık tahsili gördüğü ve Haydarpaşa Askerî Tatbikat Mektebinde Fransızca dersi vermek üzere muallim yardımcısı tayin edildiği düşünülecek olursa bu risalenin Fransızca bir eserden çevrilmiş olma ihtimali yükselecektir.

Eserin kimden ve nereden çevrildiği tam olarak anlaşılmasa da metnin içerisinde “Fransızca nüshasında” şeklinde bir ifade geçmesi dolayısıyla Fransızcadan çevrilmiş olabileceği düşüncesi, seğirnâme türüyle ilgili başka bir perspektif sunmaktadır. Genellikle sonuna –nâme ekinin getirilmesiyle telif edilen eserler Doğu kaynaklıdır. Fakat burada Batılı bir eserin Doğulu bir terminolojiyle Türkçeye çevrilmesi, eserin yazıldığı yüzyıldaki Batılılaşma hareketlerini akla getirmektedir. Yüzünü Batıya dönmüş ve Batının edebî birikimine aşına olmaya başlamış bir toplumun seğirnâme türündeki bir eseri de Batıdan alması, bizi; hangi bilgiye ne kadar itibar edildiğinin, o bilginin nereden alındığına göre anlaşılabilirliği şeklinde bir yoruma götürmektedir. Avanzâde'yi Fransızca bir eserin tercümesini vermeye iten sebep, “bizdeki

29 Dinçer Atay, “Avanzâde Mehmet Süleyman.” *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 27 Nisan 2009, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmet-suleyman-avanzade> [Erişim Tarihi: 08.01.2023].

30 Eshabil Bozkurt, “Meşrutiyet Dönemi'nde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Avan-Zâde Mehmed Süleyman” *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, XXXVII/2, (2013), s. 52-53.

mevcut seğirnâmelerin veya kıyafetnâmelerin yetersizliği midir?” yoksa “Batıda da bu gibi gizli ilimlere itibar edilmekte, dolayısıyla bizim kültürümüzde var olan bu türden eserlerin ciddiye alınması gerekmektedir.” şeklinde bir yaklaşım mıdır? Bu soruya net bir cevap vermek zor olsa da her iki manayı da içeren bir edebî veya ilmî ortamın varlığından bahsedilebilir.

Eser 3 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm bir başlıkla ifade edilmiştir. Birincisi “Esrâr-ı Bedenden A‘zâ Seğirmesi” başlığıdır ve 10 sayfadır. İkincisi “Vücûddaki Benler Neye Delâlet Eder?” başlığıdır ve 3 sayfadır. Sonuncusu ise “Gülmek Vâsıtasıyla İnsanın Ahlâk ve Tebâyîni Anlamak Mümkündür” başlığıdır ve 1 sayfadır. Başlıkları ve uzunluklarına bakıldığında eserin asıl kısmının birinci bölüm, yani a‘zâ seğirmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 14 sayfalık bir metnin 4 sayfalık son kısmını oluşturan ikinci ve üçüncü başlığın, a‘zâ seğirmesi konusunu tamamlayıcı mahiyette olduğu için ilave edildiği düşüncesi uyanmaktadır.

A‘zâ Seğirmesi’nin giriş kısmında birtakım bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler içinde a‘zâ seğirmesinin ulûm-ı hafiyeye ait eski kitaplarda bile yer aldığı söylenmekte, seğirmenin yalnızca sinir ile açıklanamayacağı, manevî bir kuvvetin de bunda etkisi olacağı belirtilmektedir.³¹ Eserde Fransızca nüshadan alınmış satırlara yer verilerek Doğuda olduğu gibi Batıda da insan vücudunun bazı kısımlarının seğirmesine ve bu seğirmeden birtakım iyilik ve kötülük gelebileceğine dair düşüncenin yer edişinin dikkat çektiği belirtilmiştir.

Girişte seğirmeleri iyi veya kötüye yormanın gelenek içerisindeki yerinden söz edilmiş ve bunları her daim iyiye yormak gerekliliği üzerinde durulmuştur.³² Hatta olumsuz bir yorum yapıldığında bundan kurtulmak için sadaka verilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla seğirme hallerine dair yorumlar verilmeden önce her hâlükârda yorumlara iyi anlamlar yüklenmesi, olumsuz bir yorum karşısında neler yapılması gerektiği konusunda okuyucu yönlendirilmiştir.

3. Eserde Öne Çıkan Bazı Hususlar

Eserde yer alan seğirnâme kısmında insan vücudundaki 25 uzvun seğirme durumları değerlendirilmiştir. Söz konusu uzuvlar baş, alın, kaş, göz kapağı, kulak, yanak, bıyığın sağ veya sol tarafı, dudak, dil, çene, gırtlak, boyun, kürek, bazu, dirsek, avuç, ayak, el veya ayak parmakları, göbek, kaynak, tenâsül organı, diz, incik ve ökçe şeklindedir. Bunun yanı sıra sağ veya sol gözün burun tarafındaki ucu, sağ gözle sol kulağın arası veya sol gözle sol kulağın arası, sağ yanağın ortası, üstü veya aşağısı, sağ veya sol dirsekle bilek arası, kalbin üst tarafı, göbeğin iki parmak kadar üstü, sağ ayağın tarak mahalli gibi vücudun hususi bölgelerini nitelendiren seğirmelere de yer verilmiştir. Seğirme halleriyle ilgili uzuvların betimlenmesinde uzuv adıyla birlikte sağ, sol, ön, orta, alt, üst, yukarı, aşağı gibi yer-yön belirten kelimelerden yararlanılmıştır.

31 Seher Erdoğan Çeltik, *Avanzâde Mehmet Süleyman – Kültür ve Edebi Hayatımıza Dair*, s. 375.

32 Seher Erdoğan Çeltik, *Avanzâde Mehmet Süleyman – Kültür ve Edebi Hayatımıza Dair*, s. 376.

Bu nedenle metinde toplam 61 seğirme durumu belirlenmiş ve bu seğirme durumlarından yola çıkılarak olumlu veya olumsuz yorumlarda bulunulmuştur.

Avanzâde'nin eserinde yaptığı yorumların genel olarak olumlu olduğu görülmektedir. Eserin baş tarafında “Şunu da nazar-ı dikkatten dūr tutmamalıdır ki insan kendisine bir fenâlık geleceğini hiss ve istidlâlat etse bile bunu fenâlığa değil dâima iyiliğe yormalıdır. Aynı zamanda sadaka vermeli ve bir müddet tezkiye-i nefse gayret ve müdâvemet eylemelidir. Rüyada da böyledir. Fenâ rüya görülse bile yine iyiliğe yormalıdır. [4]” diyerek her şeyde iyi düşünmek ve iyiye yormak gerektiğini belirtmiştir. Bu, kültürümüzdeki kötüye yormamak veya kötüyü çağırılmamak pratiğini hatırlatmaktadır. Bu durum, yazarın toplumsal kodları taşıyan ve bunu eserine yansıtan biri olduğunu göstermektedir. Fakat yorumların çoğunun olumlu olmasına rağmen olumsuz yorumların da az olmadığı söylenebilir. Bu da yazarın, tamamen kültürel kodlarla hareket etmediği, kendine göre bir ilmî tarafı olduğunu da düşünülebileceğini göstermektedir.

Metindeki yorumların olumlu veya olumsuz değerlendirilmeleri hususunda dikkati çeken bir diğer nokta; vücudun sağ tarafının daha çok olumlu yorumlarla, sol tarafının ise olumsuz yorumlarla ifade edilmesidir. Müslüman toplumlarda vücuttaki organların sağ tarafta olanına önem verilir. Hz. Peygamber'in sünnetinden kaynaklanan bu tavır, Müslüman Türk toplumu için âdeta kural hâline gelen bir yaşayışa dönüşmüştür. Bugün sağ elle yemek yemenin sol elle yemek yemeye üstün tutulması, hatta bu üstünlüğü belirtmek için bazen “sol elle yiyen şeytandır” gibi ifadelerle kişilerin sağ elle yemek yemeye teşvik edilmesi; hijyenik gerekçelerin yanı sıra manevi bir arka planla da desteklenerek bir taraf algısı oluşturmuştur. Dükkânını açan birinin besmele çektikten sonra sağ ayakla içeri girmesi, yine evlere sağ ayakla girilmesi gibi “hayırlı” olması umulan eylemlerin sağ uzuvla yapılması; buna mukabil tualete, kirli bir yer olduğu için girerken sol ayakla girmek ama kirden çıkışı/kurtuluşu temsil ettiği için çıkarken sağ ayakla çıkmak da yine buna örnektir. Evden veya camiden çıkmak ise hayırlı ve güzel bir yerden çıkışı ifade ettiği için solla çıkılır. Hz. Peygamber'in sünnetiyle şekillenen toplumsal yaşam; sağ tarafın iyi, sol tarafın ise kötü olarak algılanmasına neden olmuştur. Öyle ki tasavvuf çevrelerinde Hz. Peygamber'den bahsedilen sohbetlerde mesela Hz. Peygamber'in sol eli veya kolu gibi solundaki bir uzvundan bahsedilecekse sol demenin edebe aykırı olacağı düşünülmekte, bunun yerine “sağ-ı sâni” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Müslüman Türk toplumundaki bu hassasiyet, Avanzâde'nin eserinde de genel olarak sağ taraftaki uzuvların olumlu, sol taraftaki uzuvların ise olumsuz yorumlarla karşımıza çıkmasına neden olmuştur. Ancak yazar, buna tamamen uymamıştır. Sağa olumsuz, sola olumlu yorumlar da yazmıştır. Bu da hem söz konusu algının etkisini göstermekte hem de yazarın tam bir halk inancı ile hareket etmediğini ortaya koymaktadır.

Olumsuz yorumlar yeis ve kedere, hastalığa işaret ederken olumlular rütbe ve mansıba, hayra, evliliğe vb. delâlet eder. Metinde hem müspet hem menfi anlama gelebilecek, olumsuzken olumluya veya olumluyken olumsuza dönüşen, aynı zamanda sonucu belirsiz yorumlar da vardır. Hem müspet hem menfi olarak değerlendirilebilecek yorumlara: “Hastalığa, ya memâta veya

gâipte bulunan bir şahsın gelip öpüleceğine işaretler.” [9] örneği verilebilir. Olumsuzken olumluya dönüşen yorumlar: “Bir müddet hastalanıp sonra şifâyab olmaya delâlet eder.” [8], “Dûcâr olduğu ye’s ve kederin mündefî olarak bunun yerine feyz ve saâdet-i kâim olacağı anlaşılır.” [5], “Ekdâr ve gumûmun dağılacağına ve buna mukâbil hayr ve sürûr geleceğine delâlet eder.” [9] şeklindedir. “Suhûletle mal elde edileceğine ve bunu müteâkib bir düşman peydâ olacağı anlaşılıyor.” [7] örneği ise olumlu bir durum söz konusuysen bunun olumsuz sonuçlarına işaret etmektedir. Sonucu belirsiz olan yorumlar ise “Nakl ve tebdil-i mekân edileceğine işaretler.” [6] ve “Sefere delâlet eder.” [11] şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Seğirmelerde bazı yorumlar başka uzuvlar için tekrar edilir. Bunlar içerisinde yeni bir elbise giymek de vardır. Geçmiş dönemlerde yokluk içinde yeni bir kıyafete sahip olmak, varlığa ve bununla birlikte mutluluğa sebep olacağından olsa gerek yeni bir elbise giymek, metinde birden fazla yerde yinelenmiştir.

Eserin bir seğirnâme özelliği göstermekle birlikte insan vücuduna dair başka hususlardan bahsetmesi yönüyle bir kıyafetnâme olarak da düşünülebileceğinden yukarıda bahsedilmiştir. İnsan vücuduna dair birtakım izler, çizgiler, bazı hareketler insanlar hakkında yorum yapmaya imkân sunmuştur. Bu bağlamda vücutta yer alan benler de benin vücuttaki konumuna göre insanları çeşitli düşüncelere sevk etmiştir. Genellikle bolluk işareti olarak görülen benler, vücutta bulunduğu yere göre zekâyâ, seyahate, huysuzluğa ve kibre yorumlanabilmektedir. Dikkat çeken hususlardan biri de cinsel organlara yakın olan bölgelerde bulunan benlerin zevk ve şehvete düşkün olmaya yorumlanmasıdır. Bu sayede benlerin vücuttaki konumlarına göre insan mizacına, geleceğine dair tahminlerde bulunulmuştur.

Eserin bir başka kısmını ise “gülme” şekilleri oluşturmaktadır. Gülmeye dair yapılan açıklamalar, eserin bir nevi adabımuâşeret kurallarını öğretme niteliği taşıdığını da göstermektedir. Bu yönüyle eserde toplum içinde yüksek sesle gülmenin hoş karşılanmamasına, tebessüm etmenin uygun olduğuna dair ifadeler yer verilmiştir. Eserde yine gülme ile insanların ahlak ve tabiatına dair yorumlar yapılabileceğinden hareketle kahkaha ile gülmek, gözlerin yaşaracağı şekilde gülmek, tebessümle gülmek gibi hususlardan hareketle insan tabiatına dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Gülme şekillerinden hareketle, sosyal hayata dönük de birtakım çıkarımlarda bulunulabilmektedir. Gözlerin yaşaracağı şekilde gülmek, bunu örneklendirmektedir. Gözyaşıyla gurbet arasında bağ kurulmuş, kahkaha atmadan gülerken gözünden yaş gelen kişinin vatanından ayrılmış olduğu halde gurbette vefat edeceği ifade edilmiştir. Yani kahkaha atmadığı halde birinin gözünden yaş gelmesi onun hüznü olduğu anlamına gelmekte, gurbet de hüznü özdeşleştiği için iki durum arasında bağ kurulmaktadır: “-Kahkahasız gülerken gözlerinin yaşarması: Sahibinin kalben iyi, hayırhâh ve insâniyetperver olduğuna ve encâm-ı kâr vatanından ayrılmış olduğu hâlde diyâr-ı gurbette vefât edeceğine delâlet eder.” [15]

3.1. Sosyal Meseleler

Eserdeki yorumlar, sunulduğu toplumun yaşadığı çağdaki sosyal yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Esir edinme, cariye sahibi olma gibi mevzuları sıradan bir durum olarak

göstermektedir.³³ Eserde buna dair ayrıntılar şu şekilde yer almaktadır: “Bilakis erkek ve kadın kısır iseler ve uzv-ı tenasüllerinin seğirmesi vukû' bulursa o zaman erkeğin çocuğu olmasına mukâbil bir köleye sahip olacağına ve kadının da kız çocuğu doğmasına bedel, cariyeye nâ'il olacağına hükm olunur.” [10] Söz konusu ifadeler, erkek çocuk ve kız çocuğun anne baba için hangi anlama geldiğini de gösterir niteliktedir. Bu ifadelerin evlada köle veya cariyeye gibi bakabilen bir zihniyetin yansıması olduğu düşünülebilir. “Mukâbil” kelimesiyle bu denklik sağlanmaya çalışılmakta ve gerçekleşen seğirmeyle çocukları kendilerine bakmaları için doğurmanın bir nevi karşılığı olarak köle veya cariyeye sahibi olmak gösterilmektedir.

Evlilik de yine toplumun önemsedığı, bilhassa çocuk sahibi olmak için gerekli görülen temel müesseselerden biridir. Bu anlamda evlilik çağına gelmiş bireylerin beklentileri arasında iyi bir evlilik yapmak, sağlam bir yuvaya sahip olmak da vardır. Bu bağlamda seğirnâmede bu konu üzerinde de bilhassa durulmuş ve sol inciğin seğirmesiyle hayırlı bir izdivacın vukû' bulacağı ifade edilmiştir: “-Sol inciğin seğirmesinden: Hayırlı bir izdivâcın vukû' bulacağı keşf ve istidlâl olunur.” [11]

Toplum içinde bir makama, bir merciye nail olmak, insan hayatının bir nevi temel dinamiklerinden birini oluşturmakta, halk arasında önem arz eden hususlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda seğirnâmede birden çok uzuvla ilgili yorumda rütbe ve mansıba sahip olmaya yer verilmesi, toplumun bu hususlara fazlasıyla önem verdiğini delillendirir niteliktedir.

3.2. Dinî Vecibeler ve Halk İnanışları

Dikkat çeken hususlardan biri, olumsuz yorum yapıldığında bu durumdan kurtulmak için birtakım tavsiyeler (sadaka vb.) verilmesidir: “Üst dudağın seğirmesinden: Safvet ve istikâmete bilmeyerek ve istemeyerek fena söz söylemeye veya haram iş işleneceğine delil addolunur. Böyle bir halde kefâret etmek, tövbe ve istiğfâra müsâraat eylemek ve fukarâya sadaka vermek lazım gelir.” [9].

3.3. Kozmografya

Eserde dikkat çeken hususlardan biri de a'zâ seğirmesinin yıldızlarla ilişkilendirilmesidir. Bu bağlamda uzuvlarda meydana gelen bir seğirme, o uzvun ait olduğu yıldızın seğirmesiyle açıklanmaktadır: “A'zâ-yı vücûddan her birinin semâdaki yıldızlarla münâsebeti vardır. O yıldız ya'nî mesela gözün yıldızı hareket eyledikçe göz de hareket eder. Ta'bir-i âherle seğirir. Bu yıldız ne vakit ve ne için seğirir? Bir adama a'mâline göre iyilik veya fenalık vukû' bulacağı zaman yıldız hareket eder ve bu yıldız mensup olan uzuv da bunun üzerine derhâl seğirmeye başlar.” [5]

33 Halil Ersoylu, “Seğir-nâme II”, s. 120.

4. Metin: Ulûm-ı Hafiyeden İlmü'l-Bedenin Esrâr ve Hafâyâsından A'zâ Seğirmesi [2]

“Esrâr-ı Beden”den A'zâ Seğirmesi

Kitâblarımızdan bir ikisinde beyân ve dermeyân eylemiş olduğumuz üzre vücûd-ı beşerdeki esrârdan biri de a'zâ seğirmesidir.

A'zâ seğirmesi de ilm-i ahvâlü'l-kadem kadar ma'lûm ve mücerrebdir. Ezmine-i kadîmede bile ma'lûm olduğuna dâ'ir ulûm-ı hafiyeye ait kitâblarda kayda tesâdüf edilmiştir.

Vücûd-ı beşerin hemân ekser tarafı seğriyebildiği cihetle “A'zâ Seğirmesi” nâm u unvânı münâsib görülmüştür.

“Bazı adamların zan ve i'tikâdi veçhile seğirmek, sinirden mütevellid olmayıp bunda kuvve-i ma'neviyenin te'sîri vardır.

Bu kuvve-i ma'neviye nedir? Mâhiyeti neden ibârettir. Bu su'âllere hâl-i hâzırda cevâb vermek müşküldür. Rüyâ, manyetizma, ervâh ile muhâbere, ilm-i nücûm, tılsım ve sihir gibi birçok kuvvâ-yı hafiyenin [3] esbâb ve mâhiyeti meydâna çıkarılacak olursa, o zamân bu kuvve-i ma'neviyenin de esbâb ve ledünniyâtı anlaşılmış olur.

Vücûd-ı beşerden bir kısmının seğirmesi keyfiyetinin öteden beri ma'lûm ve mücerreb olduğunu söyledik. Filhakîka ma'lûm ve mücerreb olduğu gibi akvâm u milel-i mevcûdeden hemen kısım-ı a'zamı da buna mu'tekiddirler.

Hatta Fransızca nüshasının bir yerinde sutûr-ı âtiye mündericidir:

“Akvâm-ı şarkıyye gibi akvâm-ı garbiyyede bugün vücûd-ı beşerden bir kısmının seğirmesine ve bundan ya iyilik veya fenâlık vukû'ı istidlâl olunacağına dâ'ir kanâ'at-ı vicdâniyye hâsıl etmeleri ve bunu tecrübelerle tevsîk ve teyîd eylemeleri şâyân-ı dikkattir.

Akvâm-ı şarkıyyenin böyle bir i'tikâdda buldukları öteden beri ma'lûm bir keyfiyettir. Şark lisânı üzere yazılmış bir eserde müsteşrikînden biri bu keyfiyet-i garîbeye dâ'ir tesâdüf eylediği satırları lisânımıza nakl ve tercüme eylemiştir.”

A'zâ seğirmesinin esbâb ve mâhiyeti etıbbâya sorulacak olursa sinirden mütevellid olduğunu beyan ederler...

Bu fikir ne dereceye kadar doğrudur? Bu bâbda bizi iknâ edecek ma'lûmât-ı müdellile yok. Ma'lûm olabilen bir şey varsa, o da bu keyfiyetin ortada esbâb-ı müdellile ve müsebbite bulunmadıkça red ve cerh edilemeyeceğinden ibârettir. [4]

Çünkü tecrübe de büyük bir ilimdir. Tecrübe ile sabit olmuştur ki bir uzvun seğirmesi ba'zı kere iyi veya fenâ bir hâli ihbâr eyley.

Bu iyilik veya fenalık seğirmeği müteâkib geliyor. Fakat sırf tesâdüfün sevkiyle mi geliyor? Yoksa vukû' bulacak bir felâket için seğirmek keyfiyeti bir işaret gibi mi te'sir ediyor? Hâl-i hâzırda bu suâllere kanâ'at-bahş olacak sûrette cevâb vermek müşkil ve belki de müstahildir.

Çok kimseler en ziyâde göz seğirmesine ehemmiyet verir ve buna dâ'ir istidlâlâtta bulunurlar. Sol gözüm seğiriyor bir felâkete uğrayacağım veya sağ gözüm seğiriyor iyi bir haber gelecek veya saâdete erişeceğim der.

Şunu da nazar-ı dikkatten dûr tutmamalıdır ki insân kendisine bir fenâlık geleceğini hiss ve istidlâlât etse bile bunu fenâlîğa değil dâima iyiliğe yormalıdır. Aynı zamanda sadaka vermeli ve bir müddet tezkiye-i nefse gayret ve müdâvemet eylemelidir. Rüyâda da böyledir. Fenâ rüyâ görülse bile yine iyiliğe yormalıdır.

Her kâ'idenin bi-eyyi hâl bir istisnâsı vardır. Bu sebeble bir felâket vukû'unu hissediyorum diyerek müte'ellim olmak doğru değildir. İhtimâl ki en küçük bir hareket-i hasene sebebiyle gelmesi melhûz olan o fenâlık mündefi olur.

Herhâlde eski zamânlarda olduğu gibi hâli hâzırda dahi a'zâ [5] seğirmesine i'tikâd edilmektedir ki şimdiki hâlde bunu kabûl etmek zarûreti hâsıl olmaktadır.

Bu sebeble mütâlaât-ı zâ'ideden sarf-ı nazarla muhtelif uzuvların seğirmesinin neye delâlet edeceğine beyân ve îzâh edelim.

Hükemâ-yı kadîme, a'zâ seğirmesi hakkında mütâla'a-i âtiyyede bulunmaktadırlar: A'zâyı vücûddan birinin malûl ve marîz olmadıkça seğirmeyeceğine dâ'ir serd ve ityân olunan nazariye doğru değildir.

A'zâ-yı vücûddan her birinin semâdaki yıldızlarla münâsebeti vardır. O yıldız ya'nî meselâ gözün yıldızı hareket eyledikçe göz de hareket eder, ta'bir-i âherle seğirir. Bu yıldız ne vakt ve niçün seğirir? Bir adama a'mâline göre iyilik veya fenâlık vukû' bulacağı zamân yıldız hareket eder ve bu yıldıza mensûb olan uzuv da bunun üzerine derhâl seğirmeye başlar.

Bu keyfiyet bu sûretle ma'lûm olduktan sonra vücûdun nereleri seğirir? Ne sûretle seğirir? Her uzvun seğirmesi neye delâlet eder? gibi vârid olacak su'âllere cevâb verelim.

-Başın sağ ve sol tarafları seğirmek: Büyük bir rütbe ve mansıba veya hayr ve menfa'ate delâlet eder.

-Başın ön tarafı ve alnın üstü seğirse: Dûcâr olduğu ye's ve kederin mündefi olarak bunun yerine feyz ve sa'âdet kâ'im olacağı anlaşılır. [6]

-Alnın yukarı tarafı seğirse: Sâhibinin gelip geçici bir kedere uğrayacağına işaret addolunur.

-Başının sağ aralığı seğirmek: Kederin mündefi olacağına ve bunun yerine hayr ve sürûr geleceğine delâlet eder.

-Başın sol aralığı seğirirse: Ye's ve kedere uğranılacağına ve elden gâ'ib olmak, çalınmak veya suver-i sâ'ire ile çıkmak üzere bir şeyin gideceğine delâlet eder.

Nâsiyenin ya'nî alın seğirmesi: Nedâmet ve peşimânîye ve büyük bir keder veya musîbete delâlet eder.

Alnın yalnız sağ tarafının seğirmesi: Hayra ve düşmana vukû bulacak galebeye veya büyük bir rütbe ve mansıba nâ'il olunacağına işâret addolunur.

Alnın yalnız sol tarafı seğirirse: Zevk ve sürûra, gelecek büyük bir rızk ve kismete, nâ'il-i murâd u emel olmaya delâlet eder.

-Kaşlardan birinin seğirmesi: Hüzün ve kedere ve emvâl ü eşyâ-yı beytiyyeden birinin mahv ve zıyâ'ına işârettir.

-Sağ gözün kapağı seğirirse: Nakl ve tebdîl-i mekân edileceğine işârettir.

-Sol göz kapağının seğirmesi: Kin ve husûmete ve peşimânîye delâlet eder. [7]

-Sağ gözün burun tarafındaki ucu seğirirse: Herhangi bir işte ihrâz olunacak galebe ve muvaffakiyete ve bu yüzden husûle gelecek sürûra delâlet eder.

-Sol gözün burun tarafındaki ucunun seğirmesi: Gam ve keder geleceğini irâ'e eder.

-Sağ gözle sağ kulağın arası seğirmesinden: Hüzün ve kedere uğranılacağı ve fenâ bir haber alınacağı anlaşılır.

-Sol gözle sol kulağın arasındaki mahallin seğirmesinden: Gam ve gussanın zâ'il olarak buna mukâbil iyi bir haber geleceği ve nâ'il-i maksad olunacağı istidlâl olunur.

-Sağ kulak seğirirse: Suhûletle mâl elde edileceğine ve bunu müte'âkib bir düşman peydâ olacağı anlaşılır.

-Sol kulak seğirirse: Ârız olan bir hastalığa, rahatsızlığa ve fakr u zarûrete delâlet eder.

-Sağ yanağın ortası veya üstü veya aşağısı seğirirse: Sevilen bir şahsın oradan bûse-çîn olacağı anlaşılır.

-Sol yanağın seğirmesi ise: Hayr ve sürûra ve maksada vusûle veya rütbe ve mansıba konulacağına hükm olunur.

-Bıyığın sağ tarafının seğirmesi: Nusret ve muzafferiyete ve sol tarafının seğirmesi: mekr ve hîleye, fitne ve fesada ve fenâ işlerde bulunulacağına ya'nî menfûr ve mezmûm ef'âle mucâseret olunacağına delâlet eder. [8]

-Üst dudağın seğirmesinden: Safvet ve istikâmete bilmeyerek ve istemeyerek fenâ söz söylemeye veya haram iş işleneceğine delîl addolunur. Böyle bir hâlde kefâret etmek, tövbe ve istiğfâra müsâra'at eylemek ve fukarâya sadaka vermek lâzım gelir.

-Alt dudağın seğirmesi: Mevcûd kibrin zâ'il olacağına ve karîben hayr ve menfa'at görüleceğine hükm olunur.

-Dil seğirmesi: Kîn ve husûmete delâlet eder.

-Çene seğirmesinden: Kederin gidip bunun yerine hayr geleceği ve nâ'il-i maksad olunacağı anlaşılır.

-Gırtlâğın seğirmesi: Feyz ü ikbâle, rütbe ve mansıba ve nâ'il-i devlet ve muzafferiyyet olmağa işârettir.

-Boynun sağ tarafının seğirmesi: Hayra delâlet eder.

-Boynun sol tarafının seğirmesi: Kedere delâlet eder.

-İnsanın sağ küreği seğirse: Muvakkat yanî az bir zamân için devâm edecek olan feyz ü ikbâle ve bu vesîle ile husûlü tabîi olan sürûra ve yeni elbise giyileceğine hükm olunur.

-Sol küreğin seğirmesinden: Dayak yeneceği istidlâl olunur.

-Sağ bâzûnun seğirmesi: Bir müddet hastalanıp sonra şifâyâb olmaya delâlet eder. [9]

-Sol bâzûnun seğirmesi ise: Hayr ve sürûra delâlet eder.

-Sağ dirseğin seğirmesi: Kedere işârettir.

-Sağ dirsekle bilek arasının seğirmesi: Sâhibine mahsûs hayırlı bir haber geleceğine delâlet eder.

-Sol dirsekle bilek arasının seğirmesi: Hastalığa, ya memâta veya gâ'ibde bulunan bir şahsın gelip öpüleceğine işârettir.

-Sağ avucun seğirmesi: Hayr ve menfa'ate ve feyz ü ikbâle delâlet eder.

-Sol avucun ise seğirmesi: Ekdâr ve gumûmun dağılacağına ve buna mukâbil hayr ü sürûr geleceğine delâlet eder.

-Sağ elin küçük ya'nî serçe parmağı seğirse: Deniz tarîkiyle gidilecek mahalle sâlimen vâsıl olunacağı anlaşılır.

-Sol elin küçük ya'nî serçe parmağı seğirse: Ye's ve kedere ve eşyâdan bir kısmının mahv u ziyâ'na ya'nî müsâderesine hükm olunur.

-Kalbinin üst tarafı seğirse: Hayr ve menfaate delâlet eder.

-Göbeğin iki parmak kadar üstü seğirse: Büyük bir rütbeye veya büyük bir mevki'e nâ'il olmak veya bir taraftan sâhibine mal gelecek demektir. [10]

-Göbeğin seğirmesi: Sâhibine galebe çalan bir adamın vefât edeceğine addolunur.

-Sağ kaynağın seğirmesi: Emvâl ü eşyâ-yı mevcûdeden bir kısmının mahv ve ziyâ'a uğrayacağına delâlet eder.

-Sol kaynağın seğirmesi ise: Sevinmek ve zahmet ve müşkilâtsiz yeni bir libâs giyinmek demektir.

-Erkeğin uzv-ı tenâsülü seğirirse: Çocuğu olacağı anlaşılır.

-Kadının uzv-ı tenâsülü seğirirse: Kız çocuğu doğacağı anlaşılır.

Erkek doğurtmaya ve kadın da doğurtmaya müsta'id iseler son iki istihrâcât doğru demektir.

Bilakis erkek ve kadın kısır iseler ve uzv-ı tenâsüllerinin seğirmesi vukû' bulursa o zaman erkeğin çocuğu olmasına mukâbil bir köleye sahip olacağına ve kadının da kız çocuğu doğmasına bedel, câriyeye nâ'il olacağına hükm olunur.

-Sağ dizin seğirmesi: Vukû' bulacak bir sefere ve bu seferden edilecek hayr ve menfaate delâlet eder ki hayırlı ve kârlı bir yolculuk vukû' bulacak demektir.

-Sol dizin seğirmesi: Yeni bir şey kesb ve ta'allüm edileceğine delâlet eder. [11]

-Sağ inciğin seğirmesinden: Nakl ve tebdîl-i mekâna mecbûriyet hâsıl olacağına hükm olunur.

-Sol inciğin seğirmesinden: Hayırlı bir izdivâcın vukû' bulacağı keşf ve istidlâl olunur.

-Sağ ayağın tarak mahallî seğirirse: Hayırlı bir mansıba veyâ âlî bir mevki'e irtikâ edileceğine hükmedilir.

-Sol ayağın tarak mahallinin seğirmesi: Fakr u zarûrete delâlet eder.

-Sağ elin yahut sağ ayağın küçük ya'nî serçe parmaklarından mâ'adâ diğer parmaklarından birinin seğirmesi yeni bir libâs giyileceğine işarettir.

-Sol elin veyâ sol ayağın parmaklarından birinin seğirmesinden ise elbise veya buna müşâbih eşyâdan birinin elden çıkacağına veyâ gâ'ib olacağına hükmedilir.

-Sağ ökçenin seğirmesi: Sefere delâlet eder.

-Sol ökçenin seğirmesi: Gam ve kedere delâlet eder.

-Sağ ayağın altı seğirirse: Sefere ve sol ayağın altı seğirecek olursa dayak yemeye delâlet eder. [12]

Vücûttaki Benler Neye Delâlet Eder?

-Kaşın üzerinde bir veya birkaç tane ben [Tabii olarak vücûdun muhtelif noktalarında hâsıl olan mercimek tanesinden biraz küçük veya büyük siyahımtırak noktalara beñ (ben) denildiği ma'lûmdur] bulunması herkes tarafından hürmet ve muhabbet görmeye delâlet eder.

-Burun üzerinde ben bulunmak: Sâhib-i nüfûz olmaya işarettir.

-Burnun ucundaki ben: Sâhip ve sâhibesinin çocukları çok yaşayamayacağına delâlet eder.

-Üst dudağın ortasındaki ben: En ziyâde mahbûblara karşı hiss ve perverde edilen muhabbete dâldir ki mezmûm ve makdûhdur.

-Erkeğin sağ yanağındaki ben: Zevcesine karşı hisseylediği muhabbetin az ve sahte olduğuna delâlet eder.

-Sol yanaktaki ben: Ahlâk-ı mezmûmeye,

-Boğazın sol tarafındaki ben: Sâfiyet ve diyânete ya'nî temîz kalbe ve dîndâr olmaya,

-Ve sırttaki küreklerinden birinin arkasında bir veya birkaç ben bulunması: Sa'âdete ve iktidâr [ü] servete.

-Kuyruk sokumunda ben bulunması: İbâdetkâr ve iyi adam olmaya, [13]

-Kol bâzûlarında ben bulunması: Çok sefer ve seyâhate ve bu vesîle ile nâ'il-i kısmet olunacağına

-Kolların birinde bir veya birkaç ben bulunmak: Sâhibinden gayrılarının edeceği münâferet ve hissedeceği bürûdete

-Avuç içinde ben bulunması: Fenâlıktan sakınan akıllı ve müstakîm ta'bir-i âherle ve doğru sözlü ve doğru özlü adam olduğuna işârettir.

-Göğüsteki ben: Hodpesend ya'nî yalnız kendi akl ve fikrini beğendiğine delâlet eder.

-Kalbinin veya karnın üzerindeki bir veya birkaç ben bulunması: Müstakîmü'l-etvâr, hayırhâh ve iyi bir adam olduğuna delâlet eder.

-Göbekteki ben veya benler: Sâhibinin hissiyat-ı shevâniyyesine mağlûb bulunduğuna, a'zâ-yı tenâsüliyyedeki ben sû'-i ahlâka, uylukta ve husyeteyni hizâsındaki ben: Lütfkâr ve ezvâk ve huzûzât emrindeki meyelâna. Uyluğun bir tarafında ve kuyruk sokumu hizâsındaki ben: Ahlâk-ı haseneye, omurga kemikleri üzerindeki ben ise: Ashâb-ı ilm ü ma'rifete meyyâl ve muhibb olmaya ve kuyruk sokumunda ve husyeteyn tarafına doğru bulunan ben veya benler: Meyyâl-i zevk ü safâ olmaya delâlet eder.

-Dizlerdeki ben veya benler: Kuvvet ve şecâ'ate,

-Karındaki ben: Şakâvete, yaramaz ve huysuz olmaya,

-Ayağın arkasındaki ben: Uykuya düşkün ve rızkı az olduğuna delâlet eder. [14]

Benin makbûlü pek siyâh olmayarak kırmızıya mâ'il olanıdır.

-Bir güzel vücûdun yanağında büyük ve siyah bir veyâ mûte'addid hâl ya'nî ben, hüsn ü ân ile berâber sû'-i ahlâka delâlet eder.

-Sağ omuzdaki ben: Riyâset ve velâyete,

-İki kürek arasındaki ben: Merâtib ve menâsıb-ı âliyyeye

-Silsile-i zahrda ya'nî arkadaki ben: Sâhibinin âhir ömrüne kadar mazhar-ı servet ve sa'âdet olacağına,

-Parmak ve el üzerindeki ben: Sû'-i hazza ve kıllet-i nasıbe delâlet eder.

-Memelerin üzerindeki kırmızımtırak ve berrak ben: İstikâmete ve safvet ve muhâlesete işâret addolunur.

-Göğüsteki ben: Kibir ve nahvete, hodpesendliğe delâlet eder.

-Göbek üzerindeki ben: Hissiyât-ı şehvâniyyenin kesret ve vefretine delâlet eder.

-Kasık üzerindeki ben: Evlâd-ı zükûrun kesretine işârettir.

-Baldır arasında ve sağ uyluktaki benler: Zekâ ve isti'dâda, fazl ve irfâna delâlet eder.

-Baldır arasında ve sağ uylukdaki benler: Zekâ ve isti'dâda, fazl u irfâna delâlet eder.

-Baldır arasında ve sol uyluk üzerindeki ben ise: Seyr ü seyâhatten ziyâde istifâde edileceğine işâret addolunur.

-Ayak arkası üzerindeki ben: Haber ve şekâvete alâmettir. [15]

Gülmek Vasıtasıyla:

İnsanın Ahlâk ve Tabâyi'ni Anlamak Mümkündür

-Güldüğü zaman gözlerini kapayan insanın fenâ ve hilekâr olduğuna hükm olunur.

-Gülerken ellerini birbirine yahut dizlerine vurmak: Aklı az olduğuna delâlet eder.

-Kahkaha ile sadâsını etrâf ve cevânibe işittirecek derecede gülenlerin zekâ ve fetânet ve akıl ve idrâk cihetiyle fakîr ve za'îf olduğuna; bilakis ses çıkarmayarak hafifçe tebessüm eden adamın akıllı ve zeki bir adam olduğuna delâlet eder.

-Çok tebessüm edep alâmetidir. – Kahkaha hayâsızlık emâretidir. Kahkaha ile gülenler hemân ekseriyetle câhildirler.

-Kahkahasız gülerken gözlerinin yaşarması: Sâhibinin kalben iyi, hayırhâh ve insâniyetperver olduğuna ve encâm-ı kâr vatanından ayrılmış olduğu hâlde diyâr-ı gurbette vefât edeceğine delâlet eder.

-Bayılacak derecede gülmek ve gülerken âdetâ bir baygınlığa dũçâr olmak: Hıffet-i akla ve cinnete işârettir.

Sonuç

Kıyafetnamelerin bir alt türü olarak değerlendirilebilecek olan seğirnâmeler, hemen her yüzyılda okurlara hitap eden, ilgi çekici bir tür olmuştur. Daha çok mensur olarak yazılan seğirnâmeler, açık ve anlaşılır bir dille yazılmışlardır. Bu bakımdan halka hitap eden metinlerdir. Halk inanışları ve halka ait bazı tecrübî bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına yarayan söz konusu eserler, bu bakımdan halk edebiyatı ve halkbilimi çalışmaları için bir araştırma sahası teşkil etmektedir. Avanzâde'nin *A'zâ Seğirmesi* adlı eseri de bunu örneklediren bir eserdir.

Avanzâde, bir 20. yüzyıl entelektüeli ve tıp bilgini olarak yazdığı bu eserle; vücuttaki seğirmelerin sadece vücuttaki sinir veya kaslardan kaynaklanan hareketler olmadığını, bunların birtakım anlamlar taşıyabileceğini ve her durumda bu gibi hâlleri olumlu bir şekilde yorumlamak gerektiğini belirtmiştir. Türk sosyal yaşamındaki kötüyü çağırılmamak pratiği ve gerekçesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilecek bu tutum; araştırmacıların, seğirnâmeleri daha çok olumlu veya olumsuz yorumlara göre değerlendirmelerine neden olmuştur. Buna göre Avanzâde'nin *A'zâ Seğirmesi* adlı risalesinde 27'si olumlu, 21'i olumsuz, 4'ü belirsiz, 1'i hem müspet hem menfî, 7'si olumsuzken olumluya ve 1'i olumluyken olumsuzu dönüşen yorumlara rastlanmıştır. Bu çerçevede olumsuzken olumluya dönüşen yorumlar da müspet kabul edildiğinde yorumların çoğunluğunun olumlu olduğu, fakat olumsuz yorumun oranının da az olmadığı söylenebilir. Bu da yazarın, kötüyü çağırılmamak ve kötü düşünmemek pratiğine uymakla beraber kendine göre bir ilmî tarafı olduğunun da söylenebileceğini göstermektedir.

Metindeki yorumların olumlu veya olumsuz değerlendirilmeleri hususunda dikkati çeken bir diğer nokta sağ ve sol uzuvlara yüklenen anlamlardır. Sağ uzuvların seğirmesinin 12'si olumluyken 6'sı olumsuz ve 3'ü belirsiz, sol uzuvlarda 11 olumsuz ve 9 müspet yorum söz konusudur. Bu bağlamda vücudun sağ tarafının daha çok olumlu yorumlara, sol tarafının ise olumsuz yorumlara açık olduğu anlaşılmaktadır. Sağ ve sol seğirmelerdeki bu durum, Müslüman Türk toplumunun sağ ve sol uzuvlara olan bakışını yansıtmaktadır. Bütün olumlu işleri el veya ayak gibi her türlü uzvun sağıyla yapmayı telkin eden Müslüman Türk toplumundaki algı, *A'zâ Seğirmesi* adlı eserde de kendisini göstermiş ve yazarın, halkın bu inancına iştirak ettiğini gözler önüne sermiştir. Ancak yazar, buna tamamen uymamıştır. Eserde sağa olumsuz, sola olumlu yorumlar da yazılmıştır. Bu da hem söz konusu algının etkisini göstermekte hem de yazarın tam bir halk inanışı ile hareket etmediğini ortaya koymaktadır.

Yine vücuttaki benlerin konumuna göre yapılan yorumlara baktığımızda bunların da 20'si olumlu, 15'i olumsuz özellik göstermektedir. Benlerin vücuttaki konumuna göre bazı haberlerin veya kişinin mizacını belirleyen önemli hususların işareti, belirleyicisi olduğu anlaşılmaktadır. Benlerden hareketle yapılan yorumların temiz kalbe, dindarlığa, seyahate, doğru söze, zevk ve safaya, güzel veya kötü ahlaka, yaramazlığa, kibre, şehvetin fazlalığına vb. delâlet ettiği ve toplumun bireyde olmasına önem verdiği veya olmamasını istediği hususlarda yoğunlaştığı söylenebilir. Benlerle ilgili yapılan yorumlarda da olumlu yorumların fazlalığı, yine kötüyü çağırılmamak ve kötü düşünmemek anlayışından kaynaklanmış olabileceği gibi; insanın elinde

ve iradesinde olmayan bir özelliğinden dolayı ümitsizliğe düşmemesi ve iyi yorumlar alma ihtiyacı duymasından kaynaklanmış olabilir. Seğirmelerde ise olumlu hükümlere baktığımızda genellikle mutluluğa, servete, fazilet ve irfana, rütbe ve mansıba, rızık ve kısmete, çocuk sahibi olmaya, evliliğe, yeni bir elbiseye; olumsuz yorumlar ise fakirliğe, malın çıkmasına, gam ve kedere, dayak yemeye, kine ve kötü bir hastalığa işaretir. Dolayısıyla yorumların geneli, insan hayatını temelden etkileyecek yaşamın hastalık, sağlık, zenginlik, saygınlık, mutluluk gibi temel unsurlarına yöneldiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmayla Avânzade Mehmed Süleyman'ın seğirnâme türündeki tercüme eseri Latin harflerine aktarılmış ve günümüz okuyucusunun hizmetine sunulmuştur. Seğirnâme türüne özellikle bir çeşit kıyafetnâme mahiyetinde oluşu itibarıyla yaptığı katkının yanı sıra bu konuda yapılacak başka çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Eser, yazıldığı dönemin inanç ve düşünce yapısına, toplumsal hayata dair izlere de yer vermesi açısından kayda değerdir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2007.
- Atay, Dinçer, "Avanzâde Mehmet Süleyman." *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 27 Nisan 2009, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmet-suleyman-avanzade> [Erişim Tarihi: 08.01.2023].
- Bars, Mehmet Emin, "Yeni Bir Karşılaştırmalı Seğirname Nüshası Üzerine Değerlendirmeler" *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, XI/29, (2023), s. 95-110.
- Bozkurt, Eshabil, "Meşrutiyet Dönemi'nde Çok Kimlikli Bir Mütercim: Avan-Zâde Mehmed Süleyman" *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, XXXVII/2, (2013), s. 49-63.
- Çakmak, Serkan, "Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe "İhtilaçname" Nüshası (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)" *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, (2018), s. 15-64.
- Çulha, Tülay, "Karayca Bir İnceleme: Sekirme Yoraları" *Dil Araştırmaları Dergisi*, 4, (2009), s. 37-55.
- Daşdemir, Özkan, "İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğir-Nâme Üzerine" *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11, (2016), s. 19-46.
- Erdoğan Çeltik, Seher, *Avanzâde Mehmet Süleyman – Kültür ve Edebî Hayatımıza Dair* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.
- Ergin, Metin, *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, 9. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Eroğlu, Süleyman, "Seğir-nâme A Copy In Riccardiana Library, Florence" *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, (2017), s. 671-695.
- Ersoy, Ersen, "İhtilâc-nâmeler", *Beden Kitabı* içinde, ed. Emine Gürsoy Naskali ve Aylin Koç, Kitabevi, İstanbul 2009, s.61-72.
- Ersoylu, Halil, "Seğir-nâme II" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1992), s. 99-145.
- _____, "Seğir-nâme" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1985), s. 27-48.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, *Mârifetnâme*, haz. M. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, 1999.
- Gökdemir, Atila, "Abdulganî Bin Abdulcelil Gerede'î'nin Risâle-i Segürnâme'si" *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/44, (2020), s. 45-60.
- Güngör, Özlem, "Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-nâme", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, VIII/17, (2022), s. 123-148.
- Kaba, Hüseyin, "Yeni Bir Seğirnâme Nüshası Üzerine" *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. IX/24, (2021), s. 173-185.
- Karaatlı, Recep, "Türkçe Bir Seğir-Nâme Üzerine" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 42, (1999), s. 89-126.
- Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c.1, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.
- Kayaokay, İlyas, "Yeni Bir İhtilâc-Nâme-Segir-Nâme Nüshası Üzerine" *Atlas Journal*, VI/6, (2020), s. 219-239.
- Kete, Ayşe, *Segür-nâme; İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.
- Kılıç, Müzahir, "Seğir-nâmeler ve Latif'in Seğir-nâmesi" *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV/2, (2018), s. 97-104.
- Komasyon, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt II*, ed. M. Yalçın, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Kurgun, Levent, "Bir İhtilâc-nâme Hakkında" *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, VI/14, (2018), s. 60-75.
- Mert, Abdullah, "Bir Seğir-nâme Nüshası" *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, IV/7, (2016), s. 220-232.

- Muratoğlu, Murat, “Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Seğir-Name Üzerine” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, XIII/20, (2020), s. 889-901.
- Özçelik, Sadettin, “Bir İhtilâc-nâme Üzerine” *Millî Folklor*, 31, (1996), s. 98-111.
- Özer, Arif, “Türkçe İki Segirname Kitabı Üzerine”, *Türk Kültürü*, C. VII, S. 77, (1969), s. 48-52.
- Özergin, Muammer Kemal, “Eski Bir Seyirme-Nâme” *Türk Folklor Araştırmaları*, 211, (1967), s. 4331 – 4332.
- Özyaşamış Şakar, Sezer, “Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâc-nâme” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, (2010), s. 213-228.
- Polat, Kadim, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme Metni Üzerine Değerlendirmeler” *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, III/14, (2018), s. 127-144.
- Schick, İrvin Cemil, “Giriş.” *Avanzade Mehmed Süleyman. Aile Aşçısı 100 Türlü Sebze, 100 Türlü Çorba, 100 Türlü Yumurta Pişirmek Usulleri* içinde. Ruhun Gıdası Kitaplar, 2015.
- Sertkaya, Ayşe Gül, “Bilinmeyen Bir Seğir-Nâme Yazması” 38. *ICANAS, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, (2011), s. 1533-1560.
- Süer, Fatih Ramazan, “Bir Seğir-Nâme Örneği” *Turkish Studies*, VI/4, (2011), s. 287-304.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya ve Gözütok, Mehmet Akif, “Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâc-nâmeler ve Mevlâna Sevâdî'nin Manzum İhtilâcnâmesi” *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, III/6, (2014), s. 105-131.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya, “Seğir-Nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 32, (2007), s. 53-69.
- _____, “Yeni Bir İhtilâcnâme Nüshası Üzerine Değerlendirme” *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, (2016), s.174-196.
- _____, *Seğirname*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2010.
- Tatcı, Mustafa, “Türk Edebiyatındaki Seğir-nâme ve Çin-nâme Türlerinden Birer Örnek” *Türk Dili Araştırmaları*, 87, (1993), s. 237-242. Tavukçu, Orhan Kemal, *Dede Ömer Rüşenî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*. e-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10601,dede-omer-rusenipdf.pdf?0&tag1=996F7C32D7C6FAEAEA37BAD6DEF22CAA2A64231&crefer=B9B1E710.449.689127931CC7C50517A1F088049A93C64C349C5BDB657933A2EE0> [Erişim Tarihi: 06.01.2023].
- Tetik, Bünyamin, “Mehmet İlmî'nin Segir-nâme ve Çin-nâmesi” *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi*, III/2, (2019), s. 72-85.
- Top, Yılmaz, “Süleymâniye Kütüphanesi'nde Yer Alan Bir Seğir-nâme Örneği” *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları, (2016), s. 697-713.
- Uz, Özkan, “Yeni Bulunan Mensur Bir İhtilâc-nâme Örneği Üzerine” *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, VI/2, (2022), s. 645-681.
- Yalap, Hakan, “Yeni Bir İhtilâc-Nâme/ Seğir-Nâme Nüshası” *Journal of History Culture and Art Research*, VI/3, (2017), s. 682–695.
- Yastı, Mehmet, “Yeni Bir Seğir-nâme Yazması Üzerine”, *Türkiyat Mecmuası*, XXV/1, (2015), s. 275-314.
- Yazar, İlyas ve Beyhan, Esra, “Yazarı Bilinmeyen 1758 Tarihli Yeni Bir Seğirname Nüshası Hakkında” *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, (2022), s. 101-119.
- Yılmaz, İbrahim, “Türk Kültüründe Seğirname/Seğriknameler ve Yeni Bir Seğirname/Seğrikname Örneği” *Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresi Tam Metin Kitabı*, (2018), s. 596-604.
- H. K, 11.11.2022, (Kişisel Görüşme), Rize.

A SEGIRNAME SAMPLE: A‘ZÂ SEGIRME OF AVANZÂDE MEHMED SÜLEYMAN

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE*
Songül KARACA**

“Seğirnâme”, which is formed by combining the verb “segir-” in the Turkish language and the Persian word “nâme”, is the name of the literary genre in which some predictions are made about the future of a person, based on twitches in the body due to a physical nerve or muscle movement, and in which some inferences are made about the psychological and social situation of the person. Interpretation of twitches, which is considered a science in Turkish culture, has the same status in many cultures in a similar way. The fact that it has names such as palmalogie, ikhlâcnâme, Kütüb-i İhlâc and ilm-i ihtilac in different languages is one of the indicators of this common status. As literature holds a mirror to society, it is extremely common for people to include a perception that has somehow become a belief or culture in literary works. The fact that this issue becomes an independent genre shows how important the belief or perception in question is for that culture. In this context, seğirnames have an important place in Turkish culture, and many works of this type have been produced. It is seen that most of the texts determined based on the previous studies, do not have a compilation or copy date and that Turkish works whose date is known were compiled and copied between the 15th and 20th centuries.

Although their importance has changed in time, twitches and their interpretations have always been respected, and the authors have published them both by translating them and by compiling the twitches that are common among the people. One of these writers is Avanzâde Mehmed Süleyman. Avanzâde Mehmed Süleyman’s Aza Seğirmesi, which is the main subject of this article, is important as it is a work written in the 20th century when the seğirnâme genre was

* Assistant Prof., Recep Tayyip Erdoğan University, Department of Turkish Language and Literature, Rize / Turkey, damlanur.kucukyildiz@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2205-1218

** Assistant Prof., Recep Tayyip Erdoğan University, Department of Turkish Language and Literature, Rize / Türkiye, songul.karaca@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9117-0675

in decline. As an example of seğirnâme, its nature and characteristics will provide information about the place of the genre in Turkish literature, as well as its relevance for the present day. In this study, it is aimed to contribute to future studies by preparing a transliteration of Avanzâde Mehmed Süleyman's translated work of seğirnâme. Although some interpretations have been made and works have been created on twitches, it is not very common to find works about human temperament and personality based on the position of moles in the body. This, in addition to the contribution of the work of Avanzâde Mehmed Süleyman to works in the type of seğirnâme, has a special importance in terms of making interpretations on human nature based on moles on the body. While the work that draws attention in this context is transferred to the Latin letters, attention is paid to the display of long vowels. In addition, standard Turkey Turkish is taken as the basis for the reading of the work.

The work consists of 3 sections. Each section has a separate title. The first one is titled "The Twitching of the Limb on the Mysterious Body" and is 10 pages long. The second one is titled "What Do Moles on the Body Indicate?" and is 3 pages long. The last one is titled "It is possible to understand the morality and understanding of man through laughing" and is 1 page long. Looking at the titles and their lengths, it is understood that the main part of the work is the first part, that is, the twitching of the limbs. From this point of view, it is thought that the second and third titles, which constitute the last 4 pages of a 14-page text, have been added because they complement the subject of limb twitching.

In Avanzâde's booklet named Aza Seğirmesi, there are 27 positive, 21 negative, 4 ambiguous, 1 both positive and negative interpretations, along with 7 interpretations turning into positive and 1 interpretation turning into negative. In this context, when interpretations turning into positive are accepted as positive, it can be said that the most of interpretations are positive, but the rate of negative interpretations is not low. This shows that the author can be said to have a scientific side of his own, as well as complying with the practice of not calling evil and not thinking evil.

When we look at the interpretations made according to the position of the moles on the body, 20 of them show positive features and 15 of them show negative features. It is understood that moles are the sign and determinant of some news or important issues that determine the temperament of the person, according to their position in the body. It can be said that the interpretations made based on moles concentrate on the issues that the society gives importance to or does not want the individual to have, such as pure heart, piety, travel, right speech, pleasure, good or bad morality, mischief, arrogance, and excess of lust.

With this study, Avanzâde Mehmed Süleyman's work of seğirnâme has been transliterated into Latin letters and is presented to the service of today's readers. It is thought that it will contribute to further studies on this subject, as well as its contribution to the type of seğirname, especially as it is a kind of kıyafet-nâme. The work is noteworthy in terms of the belief and thought structure of the period in which it was written and the traces of social life.